

Становище

От проф. д-р Андрей Димов Андреев, член на научно жури за присъждане на образователна и научна степен „доктор“, област на висше образование „Хуманитарни науки“, професионално направление „История и археология“

Относно: научната продукция на Нина Христова Христова

Докторант Нина Христова е представила докторска дисертация на тема: „Руските посланици в Османската империя (1700 – 1739). Информационно-разузнавателни мрежи и механизми на влияние“, както и седем статии по темата, отпечатани в авторитетни издания.

Темата е дисертабилна, добре подбрана, трудна, но определено ще предизвика интерес сред специалистите, а и сред четящите хора с интерес към историята. Дисертацията е с логична структура: уводна част, разделена на четири под части, четири глави, разделени на под глави, списък на използваните архивни източници и научна литература и приложения. Тази структура съответства на поставените цели.

Колегата Н. Христова убедително определя хронологическия период (1700 г. – откриване на постоянно руско дипломатическо представителство в Цариград, горна граница 1739 г. – подписването на Белградския мир.) Тя точно и ясно формулира целите на изследването, посочва и трите основни начина за влияние върху политиката на Османската империя в изгода на Русия и за събиране на информация.

Авторът анализира огромен брой документи от три руски архива, както и публикувани, основно през XIX в. Тук виждаме секретни документи,

преписката и официални доклади на посланиците, лични архиви и много други. Адмирации заслужава тази подчаст от увода, където се дефинират понятията и обясненията, какво се крие зад определени термини през XVIII век – посланик, агент, консул, резидент и т. н. В уводната част личи превъзходното познаване на историографията по въпроса, както и проблемите, които авторите поставят.

В първа глава е проследена традицията за събиране на информация, създадените от цар Алексей Михайлович и Петър I органи, направена е връзка и с Посланическата управа на Иван IV. Разгледани са и дипломатическите отношения на Русия в Европа при Петър I, начините за събиране на информация и за политическо влияние през разглеждания период. Описани са какви качества трябва да имат посланиците и как да работят при изпълнение на поставените им задачи. Интерес представлява частта, в която се анализира османската политика и шпионаж срещу Русия. Параграфът е важен за цялостното възприемане на „голямата“ тема.

В глава втора се разглежда дейността на П. А. Толстой, посланик в Цариград за времето 1700 – 1711 г. Поставя се въпросът за отношенията с „другия“, с различния, и пътищата за взаимно възприемане и сътрудничество с него. Това е важен въпрос в историята и дисертацията определено печели от анализа на Н. Христова. Описани са агентите на П. А. Толстой, представена е важната операция на влияние, когато индиректно е информиран султан Ахмед III за интригите на великия везир. Безспорен интерес представлява дейността на патриарх Доситей Йерусалимски, един от най-успешните информатори на Толстой, на Сава Лукич Владиславович (Рагузински), сръбски търговец и дипломат, започнал служба още при пратеника Емелян Украинцев през 1699 г., Лука Барка старши, Лука Барка младши, молдовския княз Дмитри

Кантемир и влашкия княз Константин Бранковяну. Прави впечатление недостигът на пари на Толстой, за раздаване на подкупи. Руската практика да се отпускат скъпи кожи, очевидно не действа в Цариград, където агентите предпочитат злато. Подчертано е най-голямото постижение на П. Толстой – вербуването на шейх-ул-исляма, както и задържането му в Йедикуле по време на Прутския поход (1711).

Глава трета е посветена на периода 1712 – 1739 г. Освен документите на следващите двама посланици, обект на анализ е кореспонденцията на фелдмаршал Борис Шереметев, съдържаща важна информация.

Четвърта глава „Механизми за влияние“ придава цялостен завършен вид на дисертацията. Логично тук е основният анализ на подробните факти, представени в предните глави. Много правилно е отбелязано, че под „гърци“ се разбира православни християни и е напълно възможно част от куриерите и агентите да са от български произход. Това е важно уточнение, че до втората половина на XVIII век хората се определят по религиозен признак. Тук има също и интересен фактологичен материал за участие на сърби и българи в бойни действия срещу Османската империя и др.

Приложенията са не само интересни, но и ще бъдат полезни за бъдещи изследователи на проблема. Това говори, че Н. Христова не ги поставя самоцелно, както се случва, а с определена идея, приложенията да дадат допълнителна информация и подкрепят нейните изводи.

Към такъв завършен труд забележките играят ролята на колегиални препоръки за бъдещи изследвания на колегата Н. Христова. Би могло да се каже нещо повече за традицията от XVII в., например моделът за приемане на събирачи на милостиня, както и миряни, според указа на цар Михаил Романов

от 1633 г. Всички се явявали в Посланическата управа, където подробно разказвали за пътя си, какво са видели и т. н. Описано от проф. Н. Каптерев, както и подробно в Пътеписа на дякон Павел Алепски за посещението на патриарх Макарий Антиохийски в Москва в средата на XVII в., за ролята на монасите събирачи на милостиня като куриери, за политиката към Света гора и по-конкретно руския манастир „Св. Пантелеймон“.

Тези съвети не променят цялостното ми мнение, че пред нас има компетентно изследване, с всички достойнства на завършен научен труд.

Заключение: Препоръчвам на Уважаемото научно жури да даде положителна оценка на научната продукция на Нина Христова Христова. Изказвам становище, че тя отговаря на всички условия да ѝ бъде присъдена образователната и научна степен “доктор”, за което гласувам **ЗА**.

проф. д-р Андрей Андреев

В. Търново

24 март 2021 г.